

et les coam non xanuu in pace et
traiga domuu.

Constitutio pacis iurige & dicitur per
dominum iacobum regem primum
apud Certisam. Rubrica. o.

Llibre de la Proclamació, del any 1.225, per les Corts Catalanes,
de les Constitucions de Pau i Treva, com diu el títol, sota la
Presidència del Rei Jaume I "jacobum regê" (sic).

Es un plaer, i un gran honor, que hagi pogut escriure, en nom de la ACVC, una semblança, o retrat, del rei Jaume I el conqueridor. Serà una humil pinzellada!! Aprofito els seus fets, per relacionar-els amb la nostra llengua, ja que els idiomes son el principal factor que vehicula les comunicacions, i son el millor testimoni de la identitat cultural, de cada nació.

Per tant, tot està relacionat amb uns dels objectius de la nostra Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya, tant en la “Comunicació”, com en la “Identitat Cultural”.

Semblança del Rei Jaume I el Conqueridor.

Configurador del Domini Lingüístic Català.

M.I. Jaume Camps i Rabadà

Veterinari.

Acadèmic d’Honor de la Acadèmia de Ciències

Veterinàries de Catalunya.

ExPresident de la Associació Catalana de Història
de la Veterinària.

L'infant i la seva educació:

Jaume I va néixer a Montpeller, el febrer de 1208, fa poc més de 800 anys. Zona dels comtes catalans de la Occitània. *(Que, a l'altra banda dels Pirineus, era més gran que la suma del Aragó i de la Catalunya actuals. I per sobre teníem la Aquitània anglesa, una punta dels francs de Borgonya, i part del Imperi Germànic).*

La mare de Jaume, Maria de Montpeller, sola i separant-se del rei Pere II el catòlic, va criar-el els primers dos anys. Hi havia un clima familiar poc adient, pels molts problemes entre els pares.

I, apart, la situació general, era de inici de guerra, ja que els Croats decidiren la "conquesta" del Llenguadoc, amb el sanguinari Simó de Montfort, comte normand, com cap de la croada. A més, amb l'ajuda de la Santa Inquisició, tots anaren contra els càtars, si bé eren autèntics cristians, però foren declarats herètics, per la teocràcia Papal de Inocenci III, amb el suport del regne i rei franc.

El comte Ramón VI de Tolosa, i els Càtars van creure que el nostre rei Pere el catòlic els defensaria, com va fer. *(Un rei dit el catòlic lluitant contra els croats!!!. Sembla que no tots eren bons).* Però, tot va acabar, amb la pèrdua de la batalla de Muret el 1.213, i amb la vida del rei. Moment en que el Infant Jaume tenia sols cinc anys.

Els francs exterminaren els Càtars, molt violentament, i s'apropriaren de Occitània, que fou el principal objectiu del de Montfort. La infància de Jaume I no va ser gens suau. El van "segrestar" dos anys a Carcassona, ordenat pel comte Simó de Montfort, com a penyora, encara que en realitat fou el "botxí" del seu pare. L'excusa va ser per donar-li la educació pertanyent, ja que, feia temps, havia concertat casori del petit Jaume amb una seva filla, però el Sant Pare ordenà al comte que fossin els cavallers del Temple qui tinguessin cura de l'educació del Infant.

Als set anys el dugueren al castell de Montsó (límit entre parla catalana i aragonesa) per rebre la educació reial que li corresponia. Junt amb un seu cosí, el futur comte de Barcelona en Ramon Berenguer V. L'educació que va rebre dels Templers era més religiosa y militar, d'esperit cavalleresc, que literària, i gens sobre ciència. Sobre tot del mestre del Temple, l'osonenc Guillem de Mont-Rodón, amb castell "domus" entre Tona i Taradell, que tanmateix havia lluitat a Muret al costat del rei Pere.

En la formació religiosa de l'Infant destacava, en especial, la providència, que va influir en moltes decisions de Jaume, un cop ja rei. Les seves cites sobre "*designis divins*" son comunes en els texts que va deixar. Jaume I era de fe solida i ingènua, però sense supersticions ni beateria. En el "Llibre dels feits" diu: "*E quan venc que nós haguèm l'església, sempre manam-hi fer altar de nostra dona sancta Maria, car en totes les viles, que grans fossen, que Déus nos havia donades a guanyar de sarraïns, havíem edificada església de nostra dona sancta Maria*".

Sobre el seu físic:

El cronista Bernat Desclot, còpia el 1.282 una descripció del rei Jaume I, feta el 1.230, de quan tenia uns 22 anys. Diu així: "*.. en Jacme d'Aragó fo lo pus bell hom del món.....major que altre hom un pam.....ulls vairs, e bells cabells rossos, e grans espatlles..*" (sic). Era per tant alt, forçut, bell, i ben format. Tal com va demostrar ja als 18 anys, al lluitar cos a cos contra el bregat Pere Antonés, a qui va guanyar sobradament, i com es va comprovar per les mides de les seves restes momificades, del seu sepulcre a Poblet, al ser revisades el 1.835.

Fortalesa que venia del seu pare, alt de quasi dos metres, i el ser ros deuria venir del seu quart avi, el Cap de Estopes.

El rei Jaume I era, per tant, persona sana i treballada, com pocs reis de l'època. Les cròniques no més citen dues vegades de que patís alguna malaltia, i de poca importància. "*...e nós no havem estat malaute, e ara som en juliol, e, si ens prenia calor, havem paor que ens pejoràs la malaltia*", i una altra que diu: "*...llavors havíem mal als ulls, e no els podíem obrir*".

menys d'aigua calda". Sembla clar que descriuen una indisposició digestiva típica d'estiu, i una conjuntivitis.

El rei, com el seu pare, va ser "*homen de femnes*". El van casar jove, a 13 anys, i va tenir altres dos casoris, i apart, es coneix mitja dotzena d'amistançaments...Inclús a seixanta sis anys mantenia a Sibil·la de Saga...Segurament forçat, al inici, per la seva seca i malhumorada muller, Elionor de Castella. I, el mateix deuria passar per Violant de Hungria. Pot ser que l'afició a la cacera, també li vingués pel desig d'allunyar-se de les situacions familiars. Inclús sortia de caça, durant la guerra de conquesta a València: "*...Sí que nostra caça, entre senglars, e grues e perdius, vivíem en nostra casa, de carn, vint cavallers, menys dels altres oficials que hi eren...*" Va viure 68 anys, molt per la norma en aquells temps.

La darrera malaltia ja era més greu, al estar afectat per la derrota de Llutxent, estant a Alzira. La malaltia agreujada pel cansament, calor, i el disgust, va durar poc més de un mes, però ja decidí que el portessin a València, on va morir el 26 de Juliol de 1.276. Fou enterrat, junt altres comtes i reis catalans al Reial Monestir de Poblet, (Tarragona), (Catalunya). On avui encara hi reposa.

Sobre els seus valors:

Tots els cronistes assenyalen que una de les seves característiques morals era el ser molt fidel a la paraula donada. Arriba a recomanar consells al seu gendre Alfons X "el savi", així: "*Lo primer consell fo que, pus sa paraula hagués promesa a negú, que en totes guises la'ls complís...*". Estava, a la vegada, excepcionalment preocupat per l'atenció que rebien tots els sotmesos, i els cronistes citen que era molt misericordiós: "*que recordem amb misericòrdia fins i tot quan estem irats...*". Ho confirma el nombre de lleis donades, molt populars, i avançades per l'època.

El rei Jaume I fou un gran cap militar, amb un coneixement innat sobre l'estratègia, i el com decidir la urgent tàctica. Demostrades principalment en la reconquesta valenciana (que durà des de l'edat de 22 anys fins als 37...). A part tenia dues qualitats bàsiques, la tenacitat i l'habilitat negociadora. Totes les seves decisions van ser copiades en futures guerres a tot Europa.

Com aspectes negatius, pocs, es diu que era desmesurat al comentar vanitosament les seves qualitats, i que, a pesar de la fama de negociador, algunes vegades es deixà portar per la ira. Com quan va fer executar a un espia del seu propi gendre, a Xàtiva, junt amb els disset sarraïns que el varen ajudar. O quan va fer tallar la llengua al Bisbe de Girona, en Berenguer de Castellbisbal, per revelar al Papa secrets de Estat (o confessats...).

La ira sol acompanyar l'emotivitat. Era "patidor de mena", i segons ens comenta ell mateix, estava nits sense dormir i suant, davant dels molts problemes o dubtes que tenia.

Com resum es pot assegurar que la seva vida, i fets, han deixat una empremta inesborrable en la nostra Història, i la deuríem conèixer millor, i recordar-la. Com fa deu anys, al commemorar les vuit centúries de la seva naixença. Molt important ani-versari, també, per ser el moment del inici de la generalització de la llengua catalana.

Domini lingüístic català:

La Marca Hispànica del Imperi de Carlemany va crear els comtats catalans, encara vassalls de França. Pel any 786 quan els gironins cediren la direcció de la Marca a Carlemany ja parlaven una llengua pròpia. Fins a Jaume I els catalans foren anomenats com francs, tant pels àrabs com pels castellans, quan ja tenien com llengua pròpia, i autòctona, el romanç, derivat del llatí, que s'havia format durant segles, i que es parlava al nord-est de la gran província Tarraconense, que ocupava més de la meitat de la península ibèrica.

A més la Galia del sud era, aleshores, més desenvolupada que la del nord. Durant el període del regne visigot de Tolosa, hi va haver nexes de llengua i cultura amb l'altre cantó dels Pirineus. W. von Wartburg assenyala que aquest va ser el moment de augmentar la diferència amb el romanç castellà, que, més tard, s'hi incrementà per l'influència del àrab. En Murray Bookchin catalanista novaiorquès escriu (1977): *"...Catalunya ...més aviat havia format part de la poderosa i avançada civilització de Langue d'oc...la llengua catalana està emparentada amb la provençal, no amb la castellana, malgrat*

que ambdues siguin llengües llatines. La croada contra els albigesos va destrossar aquest acolorit món, però deixà intactes moltes de les seves arrels culturals...” Des de el segle X ja els catalans hagueren de defensar-se de les ràtzies dels sarraïns, tot sols. Ja hi havia independència de França de fet, però no de dret.

Al reviscolar la Cristiandat occidental, (com es veu en el Reliquiari, realitzat per Joaquim Cabot, que guarda un rull de cabells del rei Jaume I, recollits per Rafael Patxot el 1835, i que es porta penjat en la senyera del Orfeó Català).

Croades:

A la península sorgeix, també, el desig de fer la nostra Reconquesta, buscant la destrucció violenta dels “musulmans” de la Península Ibèrica.

El pare del rei Jaume I va participar activament en la Reconquesta de Castella, (Batalla “Navas de Tolosa”), però altres fets van endarrerir la Catalano-Aragonesa. El avi Alfons el cast, i el pare Pere el catòlic, van estar a punt de crear un regne que hagués ocupat tota la conca del Ebre i la del Garona, però al acceptar, el rei Pere, la petició de defensar els albigesos, o càtars, va fer que no pogués aconseguir el gran regne, i que es retardés el inici de la Reconquesta seguint el llevant de la península Ibèrica.

El fet de que el rei Alfons el batallador, de Castella, intentés la conquesta de Saragossa al morir el seu rei, va alarmar als aragonesos, que, per defensar-se millor, s’uniren als catalans. Els comtes de Barcelona ja acostumats, des de les accions del abat Oliba, a la coexistència sobirana entre ells, implantaren una fórmula nova que es la “Unió amb Autonomia”. Sistema que va ser bona solució pel futur, tant pels governs de Mallorca, i de Valencia, com pels Estats de Itàlia pertanyents a la Corona d’Aragó. I fins i tot ho es per avui dia !.

A pesar de la religiositat del rei Jaume I, per la desfeta a ferro i foc, de Occitània, i, en especial, per la mort del seu pare, es negà altivament a ser

un vassall de la santa Seu. Des de els deu anys!. Tan jove no va poder fer front al rei de França, Lluís VIII, ni al Sant Pare....(ni va fundar la Ordre de la Mercè, com diu la llegenda...). Per això va ser el moment de pensar en l'expansió cap el sud. La Reconquesta!!. Amb disset anys, el 1.225 s'entrenà amb Peníscola, sense èxit. Però al següent any inicià el atac a Terol, i va fer fugir el rei Abú Zaid cap a Valencia, ja que, tropes castellanques incomplint els tractats de Tudién (1.151) i Caçorla (1.179), varen atacar zones de Murcia, a Asp, i el mateix Abú Zaid, al perdre, va oferir vassallatge al rei castellà Ferran III el sant. Després de veure la reacció de Jaume I, i que guanyés les batalles, Abú Zaid va canviar el vassallatge al rei castellà, pel del rei Jaume I. A partir d'aquest moment ja per sempre més.

Per altre banda, els pirates sarraïns, des de Mallorca, molestaven les rutes marítimes, moment important del inici de la competència entre Venècia, Gènova, i Barcelona, per dominar la Mediterrània. Així va iniciar-se l'expedició cap a Mallorca, salpant 150 naus des de Salou, el setembre de 1.229. En el Llibre dels Feits diu: *"Tota la mar semblava blanca, de ses veles"*. La conquesta de les Illes sembla que no va interessar a la burgesia aragonesa. La campanya militar va durar no més 60 dies per fer caure La Ciutat. La ocupació de la illa, i del repartiment de terres, i establiment dels nous treballadors, va durar dos anys. Eivissa va claudicar el 1.235.

Per estimular el canvi de sarraïns per catalans, Jaume I, va instaurar la "Carta de Franquesa", semblant al dret romà. Des de un principi "Mallorques" (Les Balears) les va organitzar com un regne quasi independent, o autònom, encara que sense Corts pròpies. Degut a Les Corts Catalanes reunides l'any 1.225 a Tortosa, sota la presidència de Jaume I, van proclamar les "**Constitucions de Pau i Treva**", per garantir la llibertat i seguretat dels ciutadans, i foren base per a les "Constitucions Generals de Catalunya" (*Portada del llibre de coberta, diu: > Constitucio pacis >jacobum regê*). Per cert, es coneix, que la gran repoblació mallorquina, va ser feta per part de gent de la costa de Catalunya vella, per això el català balear s'assembla més a alguns girs de la variant actual del català, a la costa gironina.

Pel 1.233, Jaume I amb 25 anys, molt content per la conquesta de la Ciutat de Mallorca, va decidir la Reconquesta de València. Havia escoltat a dos

cavallers que deien era: *“La mellor terra e la plus bella del món”*. Així que va decidir iniciar-la més aviat. Van conquerir Borriana el 1.233, i a partir d'aquí, els sarraïns iniciaren l'abandonament de les terres. Van anar-se repoblant les contrades, amb gent procedents de la part més a prop, com era la Catalunya nova, i el sud del Aragó. Per això la semblança de la llengua, amb els girs tortosins i lleidatans, dels valencians. El propi Jaume I adoptà el títol de rei de València, per confirmar l'ocupació en permanència. Des de la batalla del Puig, que fou la decisiva, es quan es considera complerta la conquesta de València. Era el any 1,238.

Poc després, per calmar els desitjos dels senyors feudals va crear els “Furs de València”, seguint el dret romà. Pel 1.266 Jaume I inicià el repoblament de Murcia, amb la seva pròpia tropa. *“De mantinent retem la ciutat de Múrcia a don Alfonso García....E sobre açò, poblamhi bé deu milia hòmens d'armes de nostra terra... ells romanguesin aquí...”*. Molts cognoms de Múrcia son catalans, com: Campoy, Capmany, Cerdan, Palao, Puche, Pujalte, Rabaza, etc, i molts topònims, com: Cabo Roig, Cabo Negrete, Calblanque, Calnegre, Isla Grossa, Portman, etc..I sense agafar-ne la possessió!. Recordem, però, sobre la llengua, que el Rei Jaume I, va néixer en zona catalana, fou format en llengua catalana per un vigatà, (el cor de Catalunya...), morí a València estan en guerra, i fou, per últim, enterrat a Catalunya. A la Nova.

Pel Testament de Jaume I, va deixar al seu fill en Pere, Catalunya, Aragó i València, i, a en Jaume, el Rosselló, la Cerdanya, Montpeller i les illes de Mallorca i Eivissa, amb dret sobre Menorca. Testament que va ser un greu error, de cara al futur. Va crear una diferenciació entre totes les terres de parla catalana, i inclús, originà fortes lluites entre els dos germans. De totes maneres, la conquesta, per les armes, de Mallorca per Pere el cerimoniós, va tornar Mallorca al costat de Catalunya i Aragó. Aquí va passar un fet semàntic, ja que a Catalunya, els “Comtes” d'anys, plens de orgull, encara que mostraven obediència al de Barcelona, com el seu cap, no varen acceptar el oferiment d'anomenar-se com “Regne”, i, en canvi, en les regions recent conquistades, de Mallorca i de València, lluïren amb gran estima aquest títol... Es curiós recordar, que a la Tomba reial de Jaume I, a la església del Monestir de Santa Maria de Poblet, les seves restes, foren salvades de la profanació, durant la revolta de 1835, pel humil rector

mossèn Antoni Sauret, que va guardar-les a la església vella de l'Espluga de Francolí (Tarragona). Fet poc valorat.

Altres consideracions, que ens recorda la Història, sobre el impuls del idioma, van anar passant al llarg del temps, però la nostra llengua catalana, amb les conegudes variants, continua viva. Encara que convindria que no s'intenti la disgregació lingüística, per raons polítiques i de partits. Es una herència del gran rei Jaume I, que va ser comuna, i es qui va impulsar-la a totes les terres conquistades, que formen, avui, el domini lingüístic català.

Per fer aquest escrit s'han consultat diverses enciclopèdies i llibres de història i els escrits i conferències sobre Jaume I i del català, de: Josep M. Ainaud Lassarte; Murray Bookchin; Lluís Carulla i Canals (en una seva nadala rebuda); Miquel Coll i Alentorn; Agustí Duran i Sanpere; Marqués de Lozoya; Francesc de B. Moll; Martí de Riquer; Manuel Sanchís i Guarner; i amb lectura de parts del "Llibre de Feits", escrit pel propi Rei Jaume I (Jacme primer).

Revisat el maig de 2.018 als 810 anys de la naixença de **Jaume I**.

JCR V 2.018